

УДК 330.556:330.322

ДИНАМІЧНИЙ МОНІТОРИНГ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ УКРАЇНИ

Ганзюк С.М., Караканов В.В.

Дніпродзержинський державний технічний університет

Досліджено економічну сутність інвестиційного клімату країни. Визначено фактори формування інвестиційної привабливості країни. Здійснено моніторинг інвестиційного клімату України в сучасний період. Проаналізовано позицію України у світових рейтингах. Запропоновано напрями підвищення інвестиційної активності в країні.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний клімат країни, інвестиційна привабливість країни, іноземні інвестиції, інвестиційна активність.

Постановка проблеми. Події останніх років суттєво дестабілізували економічну систему України, призвели до її глибоких структурних деформацій. Збройний конфлікт на Сході України, політична й економічна нестабільність викликали вплив прямих іноземних інвестицій через відсутність гарантій безпеки для інвестора та високий ступінь ризику. Зрозуміло, що в сучасних умовах Україна не спроможна забезпечити соціально-економічний розвиток за рахунок власних фінансових ресурсів і потребує притоку іноземного капіталу. Ситуація, також, ускладню-

ється зростаючою конкуренцією на світових ринках капіталу. Формування сприятливого інвестиційного клімату є одним із стратегічних завдань, що стоїть сьогодні перед українською державою, від реалізації якого залежить можливість стабілізації національної економіки та її розвиток [1]. Тому, постійний моніторинг інвестиційного клімату та підвищення інвестиційної привабливості економіки України є надзвичайно актуальними і важливими питаннями сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням інвестиційного клімату, інвестиційної

Рис. 1. Обсяг залучених прямих іноземних інвестицій в українську економіку на початок кожного року, млн. дол.

Джерело: розроблено автором за даними [5]

привабливості присвячені праці таких науковців: Бланк І.О., Гаврилук О.В., Гончаров А.Б., Іваненко-Свиницька І.Є., Іванонків О.О., Карпінський Б.А., Носова О.В., Пирогов О.В., Удалий О.О. та ін. Важливий внесок в дослідження даної проблеми внесли також науковці, зокрема: Гайдуцький А.П., Погріщук Б.В., Епштайн Д.А., Харрісон Д.А., Томпсон Дж.Б., Мейер К.Е. Питанням залучення іноземних інвестицій та створення сприятливого інвестиційного клімату України займалися такі вчені, як: Ганзюк С.М., Музиченко А.С., Філіпенко А.В., Комаров В.М., Лановий В.С., Бланк І.О., Мельник М.В. тощо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Для України існує ряд перешкод на шляху до залучення коштів іноземних інвесторів. Сьогодні до них можна віднести, насамперед, нестабільність політичної ситуації, недосконалість ринкового механізму економіки, надмірну монополізацію економіки, високий рівень інфляції тощо. Зрозуміло, що під час економічної та політичної нестабільності інвестиційна активність в Україні значно знизилася [2]. Незважаючи на велику кількість праць, присвячених аналізу інвестиційного клімату України, слід відзначити необхідність подальшого його моніторингу та визначення напрямів підвищення інвестиційної привабливості національної економіки в сучасних складних умовах.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є здійснення моніторингу інвестиційного клімату України та визначення напрямів його покращення.

Виклад основного матеріалу. Без розуміння теоретичної сутності інвестиційного клімату неможливо створити чітку систему орієнтирів для інвестора, на основі яких він приймає рішення про вкладання капіталу у ту чи іншу державу. Так, наприклад, вітчизняний науковець Б.А. Карпінський [3] визначає інвестиційний клімат як комплекс політичних, соціальних, інноваційних, інфраструктурних елементів, які наявні на певній території та дають у своєму сумарному прояві синергетичний ефект.

А.Б. Гончаров [4] під інвестиційним кліматом розуміє сукупність політичних, правових, економічних і соціальних умов, що забезпечують і сприяють інвестиційній діяльності вітчизняних та зарубіжних інвесторів. І.Є. Іваненко-Свиницька [4] наголошує, що інвестиційний клімат формується під впливом економічних, політичних, технічних та соціальних чинників, найвагомішу роль серед яких відіграють економічні параметри приймаючої країни.

Отже, проаналізувавши підходи вчених щодо визначення сутності даної категорії, вважаємо найбільш змістовним наступне: інвестиційний клімат країни – це система політичних, природно-географічних, фінансових, економічних, соціально-культурних умов, які у своїй взаємодії забезпечують та впливають на інвестиційну діяльність вітчизняних та іноземних інвесторів. В свою чергу, моніторинг інвестиційного клімату ґрунтується на аналізі чинників, що його формують. Найбільш найпоширенішими є: макроекономічні; політичні; стан державного боргу; інтелектуальна власність; законодавство і судовий захист; дотримання зобов'язань по контрактах; злочинність і корупція; податки; банківська система; валютна і торгова політика. Політика місцевих властей.

Україна має значний інвестиційний потенціал, зокрема: є одним з найбільших потенційно містких ринків в Європі; володіє багатими природними ресурсами; має високий рівень науково-дослідних розробок у багатьох галузях науки і техніки та значний науково-технічний потенціал; володіє значним сільськогосподарським потенціалом (вигідне географічне розташування, сприятливий клімат, родючі ґрунти); має добре розвинену інфраструктуру. Окрім того, привабливість української економіки для іноземних інвесторів ґрунтується на наявності відносно дешевої кваліфікованої робочої сили, сформованій законодавчій базі з вирішення питань іноземних інвестицій, яка, зокрема, впроваджує національний режим діяльності для фірм з прямими інвестиціями, посиленні зв'язків з країнами ЄС, членстві в СОТ тощо [1]. Та попри все наша держава програє в надійності інвестиційного клімату. Несприятливі внутрішні фактори відлякують інвесторів: політична нестабільність, невідповідність норм законодавства міжнародним нормам і рівень його дотримання, високий рівень корупції тощо.

На рисунку 1 зображено динаміку зміни обсягу залучених прямих іноземних інвестицій в економіку України за період 2005 – 1.10.2015 р.

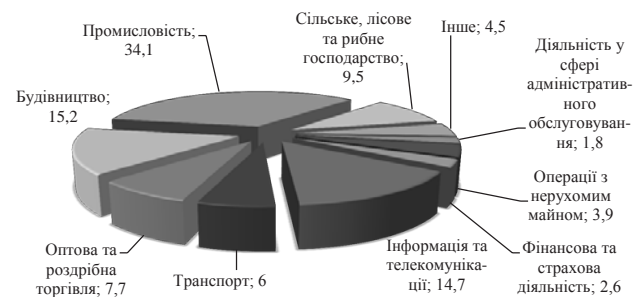

Рис. 2. Розподіл прямих іноземних інвестицій за основними видами економічної діяльності станом на 01.07.2015 р. (у % до загального обсягу інвестування), розроблено автором за даними [5]

Так, за період 2005 по 2013 рр. обсяг залучених інвестицій збільшився з 9047,0 млн. дол. до 55,3 млрд. дол. або на 83,6%. Зважаючи на складне, насамперед, політико-економічне становище в Україні з 2014 року по 1.10.2015 р. обсяг залучених інвестицій зменшився з 55,3 млрд. дол.

до 43,9 млрд. грн. або на 20,5%. Відтік іноземних інвестицій тільки за перший квартал 2015 року становив 2,91 млрд. дол. Відмітимо, що майже всі залучені інвестиції спрямовуються у вже розвинені сфери економічної діяльності (рис. 2).

Провідними сферами економічної діяльності за обсягами залучення капітальних інвестицій, станом на 01.07. 2015 року залишаються: промисловість – 33,7 млрд. грн. (34,1%), будівництво – 15,0 млрд. грн. (15,2%), інформація та телекомунікації – 14,5 млрд. грн. (14,7%) тощо. До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає більше 83% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 12274,1 млн.дол. або 28,6% від загального обсягу інвестицій, Німеччина – 5489,0 млн. дол. (12,8%), Нідерланди – 5108,0 млн. дол. (11,9%), Російська Федерація – 2685,6 млн. дол. (6,3%), Австрія – 2354,3 млн. дол. (5,5%) та ін. (рис. 3). Зауважимо, що незадовільна диверсифікація джерел залучення прямих іноземних інвестицій в Україну по країнах-інвесторах може бути ризиком залежності економіки України від політики кількох країн – основних інвесторів.

Сьогодні існує достатньо велика кількість рейтингів інвестиційного клімату держави або інвестиційної привабливості об'єкта інвестування, які регулярно публікуються та відрізняються один від одного головним чином переліком складових, які беруться до уваги під час розрахунку. Своєрідним барометром конкурентоспроможності, а відповідно і інвестиційного клімату держави є ряд індексів, а саме: Global Competitiveness Index, The Doing Business, Heritage Foundation.

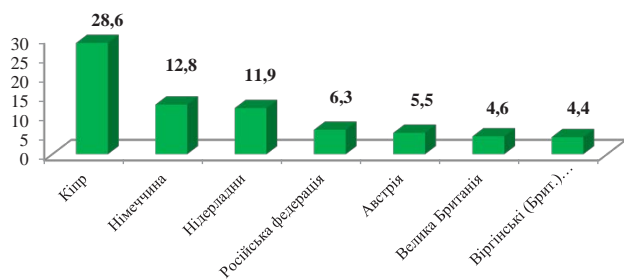

Рис. 3. Розподіл прямих іноземних інвестицій в Україну за основними країнами-інвесторами станом на 01.07.2015 р. (у % до загального обсягу)

Джерело: розроблено автором за даними [5]

До параметрів найбільш популярного показника серед вітчизняних аналітиків, Індексу ведення бізнесу (The Doing Business) відносять відкриття бізнесу, процедури одержання дозволу створення логістичної бази, прийом на робо-

ту співробітників, реєстрація майна, одержання кредиту, захист інвестицій, виплата податків, торгівля з зарубіжними країнами, складання контракту, закриття бізнесу. Розраховується він з обов'язковим урахуванням законів та положень, які впливають на умови ведення підприємницької діяльності. Експерти Heritage Foundation та The Wall Street Journal розраховують Індекс економічної свободи (Heritage Foundation) і визначають економічну свободу як «відсутність урядового втручання або перешкоджання виробництву, розподілу і споживання товарів і послуг, за винятком необхідної громадянам захисту та підтримки свободи як такої». Серед основних параметрів: бізнес свобода, торгова свобода, фінансова свобода, державні витрати, валютна свобода, інвестиційна свобода, фінансова свобода, права власності, свобода від корупції, свобода праці [4].

В таблиці 1 представлена позиція України за найважливішими міжнародними індексами, що характеризують інвестиційну привабливість України.

За період з 2008 по 2015 рік позиція України у рейтингу за індексом глобальної конкурентоспроможності суттєво не змінилася: за вісім років Україна втратила 7 позицій.

За 2014-2015 рр. Україна опустилася з 76-го на 79 місце серед 140 країн світу. Нагадаємо, індекс конкурентоспроможності визначає здатність економіки зростати у довгостроковій перспективі. Складається з 114 показників, 2/3 яких – це результати опитування керівників бізнесу, 1/3 – статистична інформація. Серед складових індексу глобальної конкурентоспроможності найбільше позицій Україна втратила за показником макроекономічного середовища (мінус 29 позицій, 134 місце із 140 країн) та рівнем розвитку фінансового ринку (мінус 14 позицій, 121 місце) [10]. Показник макроекономічного середовища погіршився, перш за все, через зростання інфляції. Показник рівня розвитку фінансового ринку погіршився, насамперед, через погіршення оцінок бізнесом можливості отримання фінансування на внутрішньому фондовому ринку (мінус 10 позицій, 118 місце) та регулювання фондового ринку (мінус 8 позицій, 135-е місце), а також зниження індексу захисту юридичних прав (мінус 6 позицій, 17 місце).

Традиційно Україна відстає у рейтингу за складовими якості інституцій (у 2015 році як і у 2014 Україна знаходиться на 130-му місці) та ефективності ринку товарів та послуг (106-е місце). З іншого боку, Україна покращила свої позиції за складовими ефективності ринку праці

Таблиця 1
Місце України у світових рейтингах, що характеризують інвестиційну привабливість країни, за період 2008-2015 рр., розроблено на основі [6-9]

Показник	Рік								Відх. 2015/ 2008
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index) (GCI)	72 (з 139)	82 (з 143)	89 (з 143)	82 (з 144)	73 (з 144)	84 (з 148)	76 (з 144)	79 (з 140)	↓7
Індекс ведення бізнесу (The Doing Business)	146 (з 176)	145 (з 176)	147 (з 183)	149 (з 178)	152 (з 183)	137 (з 184)	112 (з 189)	96 (з 185)	↑50
Індекс економічної свободи (Heritage Foundation)	133 (з 157)	152 (з 179)	162 (з 179)	163 (з 179)	161 (з 179)	163 (з 179)	155 (з 179)	162 (з 178)	↓29

**Позиція України в рейтингу за індексом ведення бізнесу за період 2009-2015 рр.,
розроблено на основі [9]**

Складові індексу	Рік							Зміна 2015/2014
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Складність ведення бізнесу, загальна оцінка	145	147	149	152	137	112	96	▲ 16
За субіндексами:								
- реєстрація підприємства	128	136	118	116	50	47	76	▼ 29
- реєстрація власності	140	160	165	168	158	97	59	▲ 38
- оподаткування	180	181	181	183	168	164	108	▲ 56
- підключення до мережі електропостачання	-	-	169	166	170	172	185	▼ 13
- виконання зобов'язань по контракту	48	43	44	44	45	45	43	▲ 2
- відновлення платоспроможності	143	145	158	158	157	162	142	▲ 20
- кредитування	28	30	21	23	24	13	17	▼ 4
- дозвільна система у будівництві	179	181	182	182	186	41	70	▼ 29
- міжнародна торгівля	121	139	136	144	148	148	154	▼ 6
- захист прав інвесторів	142	108	108	114	127	128	109	▲ 19

(плюс 14 позицій, 56-е місце серед 140 країн у рейтингу) та вищої освіти та професійної підготовки (плюс 7 позицій, 34 місце в світі) [10].

Окремо розглянемо позицію України серед інших країн світу за індексом ведення бізнесу за період 2009-2015 рр. в розрізі його складових: саме цей рейтинг є найпопулярнішим серед потенційних інвесторів (табл. 2).

Особливу увагу привертає на себе той факт, що в період тривалого конфлікту на Сході та складного економічного становища в країні за 2014-2015 рр. Україна змогла покращити свої позиції, про що і свідчать субіндекси Індексу ведення бізнесу. Основні позитивні зрушення відбулися за рахунок, насамперед, сплати податків (+56 позицій у рейтингу), реєстрації власності (+38 позицій), відновлення платоспроможності підприємств (+20 позицій) і, найголовніше для інвесторів, вперше за останні чотири роки збільшився показник захисту інвесторів (+ 19 позицій у рейтингу). Найбільше втратила позицій Україна за останній рік в частині реєстрації підприємств та отриманні дозволів на будівництво (- 29 позицій) [10]. Отже, за даними Всесвітнього банку, у рейтингу The Doing Business-2015, Україна зайняла 96 місце, це той рекорд, який вона не досягала за всі роки своєї незалежності, увійшовши у сотню країн. П'ятірка країн-лідерів за умовами ведення бізнесу у світі залишилася незмінною: Сінгапур, Гонконг, Нова Зеландія, США і Данія. Варто зазначити, що Сінгапур займає перше місце у рейтингу Doing Business сьомий рік поспіль [10].

На сьогоднішній день Україна залишається серед країн з «репресованою економікою», згідно даних дослідників американського дослідницького центру The Heritage Foundation. У новому щорічному рейтингу країн щодо рівня економічної свободи – Індексу економічної свободи 2015 року – Україна посідала 162-е місце зі 178 країн, у звіті минулого року вона посідала 155-е місце [11].

Дослідники відзначають, що Україна погіршила свої позиції за вісьмома з 10 показників: найгірша ситуація з гарантіями прав власності, інвестиціями, управліннями державними витратами. Україна перебуває на останньому місці з 43 країн Європи, її загальний бал нижчий, ніж загалом у світі [11]. Крім України, до списку країн з «репресивною економікою» входять ще 25 країн. Поруч з Україною в рейтингу – М'янма і Болівія. До групи «вільних економік» цього разу увійшли п'ять країн, які набрали понад 80 балів: Гонконг, Сінгапур, Австралія, Нова Зеландія і Швейцарія [11].

Висновки та пропозиції. Здійснений у роботі моніторинг інвестиційного клімату свідчить про те що, що клімат для залучення іноземних інвестицій в Україну не є комфортним для інвесторів, особливо в короткостроковій перспективі, в наслідок відсутності практичних кроків, які б забезпечували економічну свободу та захист інтересів всіх учасників бізнес-процесів при зрозумілих правилах ведення бізнесу.

Активізація іноземного інвестування можлива лише за умов політичної стабільності, пожвавлення національної економіки та появи позитивних зрушень у відродженні виробництва. Для іноземних інвесторів першочергове значення мають стабільність і прозорість економіки країни в цілому. Світовий досвід показує, що основні потоки коштів стратегічного клімату спрямовуються не стільки у місця, де створені максимальні пільгові умови, скільки у країни, економіка яких стабільно і послідовно розвивається на власній внутрішній основі. При запровадженні в життя стабілізуючих заходів та реалізації оголошених керівництвом держави реформ, на наш погляд, будуть створені всі необхідні умови для покращення інвестиційного клімату держави і, відповідно, збільшиться потік прямих іноземних інвестицій уже в найближчій перспективі.

Список літератури:

1. Гура А. О. Інвестиційний клімат в Україні: сучасний стан та напрями покращення / А. О. Гура // Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди «Економіка». – 2015. – С. 188-196.
2. Ганзюк С. М., Якубовська А. О. Інвестиційний клімат в Україні: реалії політичної кризи / С. М. Ганзюк, А. О. Якубовська // Збірник наукових статей Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми соціально-економічного розвитку підприємництва», 28 листопада м. Монреаль. – 2014. – С. 45-49.

3. Карпінський Б. А. Інвестиційний клімат України / Б. А. Карпінський // Фінанси України. – 2001. – № 7 – С. 139–148.
4. Кубах Т. Б. Інвестиційний клімат держави: теоретичний та практичний аспект / Т. Б. Кубах // Ефективна економіка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2604>
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Офіційний сайт рейтингового агентства «Moody's» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://moody.ru/>.
7. Офіційний сайт рейтингового агентства «Fitch Ratings» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fitchratings.ru>
8. Офіційний сайт організації «Transparency International» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://transparency.org/>
9. Офіційний сайт «Світового банку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine>
10. Чухай Г. Україна у рейтингу глобальної конкурентоспроможності 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reforms.in.ua/ua/news/ukrayina-u-reytingu-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2015>
11. Україна – на 162-му місці в рейтингу економічних свобод. – Офіційний сайт РадіоСвобода. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/26815953.html>

Ганзюк С.М., Караканов В.В.

Днепродзержинский государственный технический университет

ДИНАМИЧЕСКИЙ МОНИТОРИНГ ИНВЕСТИЦИОННОГО КЛИМАТА УКРАИНЫ

Аннотация

Исследована экономическая сущность инвестиционного климата страны. Определены факторы формирования инвестиционной привлекательности страны. Осуществлен мониторинг инвестиционного климата Украины в современный период. Проанализировано позицию Украины в мировых рейтингах. Предложены направления повышения инвестиционной активности в стране.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный климат страны, инвестиционная привлекательность страны, иностранные инвестиции, инвестиционная активность.

Ganzyuk S.M., Karakanov V.V.

Dneprodzherzhinsky State Technical University

DYNAMIC MONITORING OF INVESTMENT CLIMATE IN UKRAINE

Summary

Studied the economic substance of the investment climate in the country. The factors of investment attractiveness of the country. By monitoring the investment climate of Ukraine in the modern difficult period. Analyzed Ukraine's place in the world rankings. Proposed direction-of increase of investment activity in the country.

Keywords: investment, investment climate, investment attractiveness of the country, foreign investment, investment activity.